

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ ŠIAULIŲ TARDYMO IZOLIATORIŲ

2020-11-23 Nr. 4D-2020/1-1190
Vilnius

SKUNDO ESMĖ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius 2020 m. rugsėjo 9 d. gavo X (toliau vadinama – Pareiškėjas) skundą (toliau vadinama – Skundas), kuriame skundžiamasi dėl Šiaulių tardymo izoliatoriaus (toliau vadinama – Šiaulių TI, ŠTI) pareigūnų veiksmų (neveikimo), susijusių su kreipimosi nagrinėjimu.

2. Pareiškėjas Skunde nurodo:

„[...] š. m. rugpjūčio mėn. 17 d. kreipiausi į ŠTI direktorių su skundu dėl pareigūnės [...] veiksmų – neveikimo, nenoro tinkamai atlikti pareigas. Rugsėjo 2 d. gavau atsakymą į skundą, kurį perskaitęs supratau, kad mano skundas nebuvo išnagrinėtas objektyviai ir nešališka, [...]. [...] surašė atsakymą remdamasis tik pareigūnės, kurios veiksmus skundžiau tarnybiniu pranešimu. [...] nagrinėjant skundą nebuvo apklausti nei aš, nei kiti mūsų kameros suimtieji, [...] ŠTI sporto salė reikalinga tik patogiam pareigūnų darbui atlikti, o ne mūsų suimtųjų fizinei būklei gerinti [...]“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta).

3. Pareiškėjas Seimo kontrolieriaus prašo išnagrinėti jo Skundą.

TYRIMAS IR IŠVADOS

Tyrimui reikšmingos faktinės aplinkybės

4. Seimo kontrolierius 2020 m. rugsėjo 19 d. raštu Nr. 4D-2020/1-1190/3D-2457 kreipėsi į Šiaulių TI, prašydamas paaiškinti Skunde nurodytas aplinkybes.

2020 m. rugsėjo 30 d. Seimo kontrolierius gavo Šiaulių TI 2020 m. rugsėjo 30 d. raštą Nr. 14-10839, kuriame nurodoma:

4.1. „Šiaulių tardymo izoliatoriuje (toliau — Šiaulių TI) yra nustatyta suimtųjų ir nuteistųjų dienotvarkė, patvirtinta Šiaulių TI direktoriaus 2018-03-29 įsakymu Nr. 1/01-110. Suimtųjų ir nuteistųjų dienotvarkė sudaroma vadovaujantis Suėmimo vykdymo įstatymo 11 str. 1 d. 5 p. Vadovaujantis 11 str. 2 d. 6 p. suimtųjų dienotvarkėje yra numatytas darbo, poilsio, buvimo gryname ore, mokymosi, socialinėms ir psichologinėms programoms skirtas laikas. Su suimtųjų ir nuteistųjų dienotvarkėje suimtieji / nuteistieji supažindinami pirmą kartą atvykę į Šiaulių TI, be to, suimtųjų ir nuteistųjų dienotvarkėje yra iškabinta kiekvienos gyvenamosios kameros informaciniuose stenduose.“

4.2. „Šiaulių TI suimtieji / nuteistieji pirmą kartą atvykę į Šiaulių TI yra supažindinami su Šiaulių TI galiojančiais tvarkos aprašais, o taip pat pirmojo pokalbio metu Resocializacijos skyriaus

specialistas supažindina suimtuosius / nuteistuosius su suimtųjų ir nuteistųjų dienotvarke, taip pat ir Pareiškėjas, atvykęs į Šiaulių TI, 2020-01-17 pirmojo pokalbio metu su specialistu buvo supažindintas su suimtųjų ir nuteistųjų dienotvarke pasirašytinai.“

4.3. „Šiaulių TI yra vykdoma laisvalaikio užimtumo programa, kurios pagrindu kas savaitę yra sudaromas suimtųjų / nuteistųjų laisvalaikio užimtumo grafikas, pagal kurį suimtieji / nuteistieji išvedami iš kamerų užimtumui į treniruoklių ar teniso salę, krepšinio aikštelę ar žaidimų kambarius, suimtųjų ir nuteistųjų dienotvarkėje tam skirtu laiku, prieš tai išpėjant suimtuosius / nuteistuosius ir leidžiant jiems pasiruošti išeiti į užimtumą, pagal galimybes kuo anksčiau, konkretus išpėjimo laikas nėra numatytas.“

4.4. „2020-08-17 Pareiškėjo nurodytu atveju buvo sudarytas suimtųjų / nuteistųjų laisvalaikio užimtumo grafikas. Iš anksto Pareiškėjas ir kiti suimtieji / nuteistieji nėra supažindinami su sudarytu suimtųjų / nuteistųjų laisvalaikio užimtumo grafiku, tačiau asmeninio pokalbio metu su specialistu gali sužinoti apie jiems planuojamą suimtųjų / nuteistųjų laisvalaikio užimtumo dieną ir formą, treniruoklių ar teniso salę, krepšinio aikštelę ar žaidimų kambariai.“

5. Su Skundu Seimo kontrolieriui Pareiškėjas pateikė 2020-08-17 skundą, reg. Nr. 73-2015 (kopiją), adresuotą Šiaulių TI, kuriame skundžiasi, jog ŠTI pareigūnai galimai netinkamai informavo apie galimybę sportuoti salėje.

Iš Šiaulių TI Pareiškėjas 2020-09-02 gavo atsakymą Nr. 17-998, kuriame nurodyta, jog „[...] Nagrinėjant Jūsų skundą buvo gautas Šiaulių TI jaunesniosios specialistės tarnybinis pranešimas Nr. 60-22265, kuriame ji nurodo, kad 2020-08-12 13.20 val. kameros Nr. <...> suimtiesiems buvo pasiūlyta eiti sportuoti, bet jie atsisakė, pakartotinai pasiūlyta eiti sportuoti 15.00 val. tačiau vėl buvo atsisakyta.

Patikrinus Šiaulių TI suimtųjų (nuteistųjų) laisvalaikio užimtumo grafiką Nr. 61-1859 nuo 2020-08-10–2020-08-14, numatyta, kad kameros Nr. <...> suimtuosius į treniruoklių salę suplanuota išvesti 2020-08-12.

Patikrinus Šiaulių TI į treniruoklių salę išvedamų kamerų sąrašą Nr. 61-1927, numatyta, kad kamera Nr. <...> atsisakė eiti į treniruoklių salę (15 val. 20 min.).

Atsakant į skundą pažymėtina, kad jaunesnioji specialistė tinkamai informavo Jus apie užimtumą, perspėjo, kad nurodytu laiku būsite vedami į treniruoklių salę, tai yra suimtųjų ir nuteistųjų dienotvarkės numatytu metu, bet Jūs atsisakėte ir iškelėte savo sąlygas, nurodėte laiką, kada Jus vesti sportuoti. Pažymėtina, kad Jums sportuoti buvo pasiūlyta net du kartus. Šiaulių TI pareigūnai savo veikloje vadovaujasi teisės aktais, o ne Jūsų asmeniniais norais ir pageidavimais. Taip pat pažymime, kad dėl informacijos apie Jūsų užimtumo vykdymą galite kreiptis į Resocializacijos skyriaus pareigūnus. Skundo nagrinėjimo metu, duomenų apie tai, kad ŠTI Saugumo valdymo skyriaus pareigūnė, vykdydama tarnybines funkcijas būtų pažeidusi tardymo izoliatoriaus direktoriaus patvirtintame pareigybės aprašyme nustatytas funkcijas ar galiojančių teisės aktų reikalavimus, negauta. [...].“

Skundo tyrimui reikšmingi teisės aktai

6. Europos kalėjimų taisyklių:

27.6. *punktas* – „Kaliniams turi būti numatytos poilsio galimybės, tarp jų sportas, žaidimai, pomėgiai ir kiti laisvalaikio užsiėmimai, į kurių organizavimą jie turi būti įtraukti kiek įmanoma labiau“;

103.3. *punktas* – „Nuteisti kaliniai turi būti skatinami dalyvauti kuriant jų individualius bausmės atlikimo planus“;

104.2. *punktas* – „Turi būti nustatytos individualių bausmės vykdymo planų sudarymo ir peržiūrėjimo procedūros, išanalizavus atitinkamus pranešimus, po išsamių konsultacijų tarp su atsakingu personalo ir, kiek tai yra įmanoma, su kaliniais.“

7. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (toliau vadinama ir – BVK):

183 straipsnis. Bausmių vykdymo institucijų, įstaigų ir pareigūnų veiksmų ir sprendimų apskundimas – „1. Viešųjų darbų, laisvės apribojimo, arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes vykdančių institucijų ir įstaigų pareigūnų veiksmai ir sprendimai per vieną mėnesį gali būti skundžiami atitinkamą bausmę vykdančios institucijos ar įstaigos vadovui. Šis skundą turi išnagrinėti ne vėliau kaip per dvidešimt darbo dienų nuo skundo gavimo dienos. 2. Šio straipsnio 1 dalyje nurodytas bausmes vykdančių institucijų ir įstaigų vadovų veiksmai ir sprendimai per vieną mėnesį gali būti skundžiami Kalėjimų departamento direktoriui. Šis skundą turi išnagrinėti ne vėliau kaip per dvidešimt darbo dienų nuo jo gavimo dienos, o jei dėl skundo atliekamas tyrimas, – per dvidešimt darbo dienų nuo tyrimo baigimo dienos. 3. Kalėjimų departamento direktoriaus veiksmai ir sprendimai per dvidešimt dienų nuo jų įteikimo gali būti skundžiami apygardos administraciniam teismui.“

8. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo (toliau vadinama ir – VAI):

3 straipsnis „Viešojo administravimo principai“ – „Viešojo administravimo subjektai savo veikloje vadovaujasi šiais principais: [...] 2) objektyvumo. Šis principas reiškia, kad administracinio sprendimo priėmimas ir kiti oficialūs viešojo administravimo subjekto veiksmai turi būti nešališki ir objektyvūs; [...] 4) nepiktnaudžiavimo valdžia. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektams draudžiama atlikti viešojo administravimo funkcijas neturint šio įstatymo nustatyta tvarka suteiktų viešojo administravimo įgaliojimų arba priimti administracinius sprendimus, siekiant kitų, negu įstatymų ar kitų norminių teisės aktų nustatyta, tikslų; [...] 13) išsamumo. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektas į prašymą ar skundą turi atsakyti aiškiai ir argumentuotai, nurodydamas visas prašymo ar skundo nagrinėjimui įtakos turėjusias aplinkybes ir konkrečias teisės aktų nuostatas, kuriomis rėmėsi vertindamas prašymo ar skundo turinį.“

9. Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo (toliau vadinama – SVĮ):

1 straipsnis. Suėmimo vykdymo režimo užtikrinimo priemonės – „1. Suėmimo vykdymo režimo užtikrinimo priemonės yra šios: [...] 5) dienotvarkė; [...] 5. Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos aprašai tvirtinami šių įstaigų direktorių įsakymais. Suimtieji pasirašytinai supažindinami su jų teisėmis, pareigomis ir draudimais. 6. Suimtųjų dienotvarkėje privalo būti numatytas darbo, poilsio, buvimo gryname ore, mokymosi, socialinėms ir psichologinėms programoms skirtas laikas. [...]“

Lietuvos Respublikos teismų praktika

10. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau vadinama ir – LVAT) 2014-04-09 aprobuotame Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, nagrinėjant bylas dėl bausmių vykdymo ir kardomojo suėmimo institucijų, įstaigų ir pareigūnų veiksmų ir sprendimų viešojo administravimo srityje, apibendrinime yra nurodęs:

„Šio teisinio reguliavimo kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad Pataisos namai ir Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, kaip viešojo administravimo subjektai, be minėtų specialiųjų teisės nuostatų, savo veikloje privalo laikytis viešojo administravimo srityje taikomų viešojo administravimo principų, pavyzdžiui: įstatymo viršenybės, reiškiančio, kad viešojo administravimo subjektų įgaliojimai atlikti viešąjį administravimą turi būti nustatyti teisės aktuose, o veikla turi atitikti šiame įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus, objektyvumo, proporcingumo, nepiktnaudžiavimo valdžia principus (Viešojo administravimo įstatymo 3 str. 1 p.) (2012 m. gruodžio 20 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A822-3206/2012). Laisvės atėmimo institucijų sprendimuose turi būti aiškiai nurodyti objektyviais duomenimis (faktais) ir teisės aktų normomis pagrįsti sprendimo motyvai, kurie, be kita ko, atitiktų Viešojo administravimo įstatymo 8 straipsnyje numatytus reikalavimus (2011 m. balandžio 19 d. nutartis administracinėje byloje

Nr. A143-2876/2011).“

Tyrimo išvados

11. Pareiškėjas Skunde nurodė, kad jo netenkina Šiaulių TI pateiktas atsakymas į skundą, nes skundas nebuvo išnagrinėtas objektyviai ir nešališkai. Pareiškėjo manymu, Šiaulių TI pareigūnai galimai netinkamai organizuoja laisvalaikio užimtumą ir netinkamai perspėja apie numatomus laisvalaikio užsiėmimus sporto salėje.

12. Pagal teisinį reglamentavimą bei teismų praktiką, nagrinėjant pareiškėjų skundus ir prašymus, Šiaulių TI, kaip viešojo administravimo subjektas, privalo laikytis įstatymo viršenybės, objektyvumo, proporcingumo, nepiknaudžiavimo valdžia, efektyvumo principų. Šiaulių TI atsakymai į skundus ir prašymus turi būti parengti pagal jų turinį ir per teisės aktuose numatytus terminus.

13. Skundo tyrimo metu nustatyta, kad Pareiškėjas 2020-08-17 su skundu dėl Šiaulių TI pareigūnės veiksmų, neperspėjant, jog tą pačią dieną galės eiti į sporto salę, bei atsisakant sudaryti galimybės perkelti apsilankymą sporto salėje į kitą dieną (nes tą dieną buvo pasportavęs pasivaikščiojimo lauke metu), kreipėsi į Šiaulių TI administraciją ir 2020-09-02 gavo atsakymą Nr. 17-998, kuriame nurodyta, jog nagrinėjant Pareiškėjo skundą buvo gautas Šiaulių TI jaunesniosios specialistės tarnybinis pranešimas Nr. 60-22265, kuriame ji nurodo, kad 2020-08-12 13.20 val. kameros Nr. <...> suimtiesiems buvo pasiūlyta eiti sportuoti, bet jie atsisakė, pakartotinai pasiūlyta eiti sportuoti 15.00 val., tačiau vėl buvo atsisakyta.

Patikrinus Šiaulių TI suimtųjų (nuteistųjų) laisvalaikio užimtumo grafiką Nr. 61-1859 nuo 2020-08-10 iki 2020-08-14 nustatyta, kad kameros Nr. <...> suimtuosius į treniruoklių salę suplanuota išvesti 2020-08-12. Patikrinus Šiaulių TI į treniruoklių salę išvedamų kamerų sąrašą Nr. 61-1927, nustatyta, kad kamera Nr. <...> atsisakė eiti į treniruoklių salę (15 val. 20 min.). Pažymėtina, kad sportuoti buvo pasiūlyta du kartus. Kaip rašte teigia Šiaulių TI administracija, „[...] Šiaulių TI pareigūnai savo veikloje vadovaujasi teisės aktais, **o ne Jūsų asmeniniais norais ir pageidavimais** [...]“ (šios pažymos 5 punktas).

Pažymėtina, jog tiek Europos kalnimo taisyklės, tiek kiti tarptautiniai žmogaus teisių standartai skatina, kad nuteistieji / suimtieji kiek įmanoma labiau būtų įtraukiami į laisvalaikio užimtumą, taip pat ir sportą, bei akcentuojamas kiek įmanoma glaudesnis bendradarbiavimas tarp personalo ir kalinių rengiant ir derinant individualius bausmės vykdymo planus, be kita ko, ir laisvalaikio užimtumą (šios pažymos 6 punktas).

Seimo kontrolierius, išanalizavęs Pareiškėjui pateiktą Šiaulių TI atsakymą, daro išvadą, kad atsakant į Pareiškėjo skundą nebuvo pasidomėta, kokios priežastys lėmė Pareiškėjo atsakymą eiti sportuoti į sporto salę, nebuvo bandoma įsigilinti į problemą ir bandyti ją išspręsti, buvo remtasi vien tik formaliu pareigūnės paaiškinimu.

Konstatuotina, jog Šiaulių TI atsakymas Pareiškėjui buvo neišsamus, neįvertintos skundo tyrimui turėjusios įtakos faktinės aplinkybės, nepasiūlytas aktualios problemos sprendimo būdas, Šiaulių TI administracija nesprendė problemos iš esmės, o tik pateikė formalų atsakymą, todėl Skundas dėl Šiaulių TI pareigūnų veiksmų (neveikimo), susijusių su formaliu Pareiškėjo skundo nagrinėjimu, **pripažįstamas pagrįstu**.

14. Skundo tyrimo metu Seimo kontrolierius atkreipė dėmesį, jog Šiaulių TI yra vykdoma laisvalaikio užimtumo programa, kurios pagrindu kas savaitę yra sudaromas suimtųjų / nuteistųjų laisvalaikio užimtumo grafikas, pagal kurį suimtieji / nuteistieji išvedami iš kamerų užimtumui į treniruoklių arba teniso salę, krepinio aikštelę arba žaidimų kambarius suimtųjų ir nuteistųjų dienotvarkėje tam skirtu laiku, tačiau su šiuo grafiku suimtieji / nuteistieji nėra supažindinami ir

konkretus įspėjimo laikas apie suplanuotus užsiėmimus nėra numatytas, nors visos savaitės grafikas yra tvirtinamas iš anksto (šios pažymos 4.3 punktas).

Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (CPT) yra ne kartą pabrėžęs, kad reikia skatinti *pasitikėjimu grįstus nuteistųjų / suimtųjų ir pareigūnų santykius*, kuomet mažėja bet kuriai įkalinimo įstaigai būdinga įtampa ir tuo pačiu metu žymiai mažėja smurto atvejų ir netinkamo elgesio tikimybė.

Seimo kontrolierius atkreipia dėmesį, jog Europos kalėjimų taisyklės ragina kaip įmanoma labiau nuteistuosius / suimtuosius įtraukti į jų laisvalaikio užimtumo derinimą. Seimo kontrolieriaus vertinimu, laisvalaikio užimtumo grafikas yra viena iš dienotvarkės sudedamųjų dalių, todėl suimtieji / nuteistieji su šiuo grafiku turėtų būti supažindinami iš anksto, kad turėtų galimybę iš anksto planuoti savo laisvalaikį.

Atsižvelgdamas į tai Seimo kontrolierius rekomenduoja Šiaulių TI direktoriui imtis priemonių, kad suimtieji / nuteistieji su laisvalaikio užimtumo grafiku būtų supažindinami iš anksto, taip būtų skatinami pasitikėjimu grįsti santykiai bei kiltų mažiau nereikalingų įtampų tarp pareigūnų ir nepatenkintų nuteistųjų / suimtųjų.

SEIMO KONTROLIERIAUS SPRENDIMAS

15. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 1 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius nusprendžia: X Skundą dėl Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmų (neveikimo), formaliai nagrinėjant jo skundą ir neprensdžiant problemos iš esmės, pripažinti pagrįstu.

SEIMO KONTROLIERIAUS REKOMENDACIJOS

16. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 17 punktais, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius Šiaulių tardymo izoliatoriaus direktoriui rekomenduoja:

16.1. imtis priemonių, kad ateityje pareiškėjų skundai būtų nagrinėjami ne formaliai, o būtų padedama realiai spręsti nuteistiesiems iškylančias problemas;

16.2. imtis priemonių, kad suimtieji / nuteistieji su laisvalaikio užimtumo grafiku būtų supažindinami iš anksto.

17. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad informacija apie siūlymų (rekomendacijų) išnagrinėjimą Seimo kontrolieriui turi būti pateikiama nedelsiant priėmus sprendimus dėl priemonių, kurių bus imamasi, atsižvelgiant į Seimo kontrolieriaus siūlymą (rekomendaciją), bet ne vėliau kaip per 30 dienų nuo siūlymo (rekomendacijos) gavimo dienos.

Seimo kontrolierius

Augustinas Normantas